

Γιώργος Θεοτοκάς (Πάνος Ν. Αβραμόπουλος, M.Sc Δ/χος Μηχανικός Ε.Μ.Π.)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Την ώρα που η αποτελμάτωση της πνευματικής δημιουργίας και η στείρα εμμονή σε φόρμες ξεπερασμένες - οι οποίες αδυνατούν να παρακολουθήσουν τον γοργό κοινωνικό βηματισμό και τις διεθνείς καλλιτεχνικές εξελίξεις - έχει καθηλώσει την πνευματική ζωή της Ελλάδας του μεσοπολέμου, ένα ακαταδάμαστο πνεύμα με την καταλυτική παρουσία του ταραίζει τα λιμνάζοντα ύδατα και διανοίγει νέους ορίζοντες, σε μια Ελλάδα που έχει απολέσει την πνευματική της αυτοπεποίθησή. Είναι ο Γιώργος Θεοτοκάς. Κοσμοπολίτης με ευρυδιάστατη παιδεία,

ρωμαλέες πνευματικές ρίζες από τη Φαναριώτικη καταγωγή του και επίζηλη γλωσσομάθεια. Επανακάμπει από το Παρίσι από τις μεταπτυχιακές του σπουδές και ενώ δονείται από την θεία αγωνία για την ελληνική διάρκεια, κομίζει συνάμα τον αναγεννητικό άνεμο της πνευματικής ανάτασης στην Ευρώπη.

Ο Θεοτοκάς διαπιστώνοντας την κατήφεια και την ακινητισία στα ελληνικά πνευματικά δρώμενα και την δεσποτεία της παλιάς γενιάς των διανοουμένων, που στην κυριολεξία στραγγαλίζουν κάθε νέα αναθεωρητική φωνή δυσφορεί αφάνταστα. Εκδίδει έτσι στα 1929, ένα πνευματικό μανιφέστο υπο τον συμβολικό τίτλο το «Ελεύθερο πνεύμα» μέσα στο οποίο μαστιγώνει το συντηρητισμό της παλιάς γενιάς και καταθέτει εμπνευσμένες προτάσεις για την αναγέννηση του τόπου και την επάνοδο της Ελλάδας στη λεωφόρο της πνευματικής πρωτοπορίας. Ο Θεοτοκάς είναι ο κατ' εξοχήν εκφραστής της νέας γενιάς που ασφυκτιά από τον θανατηφόρο δεσποτισμό των παλιών και θέλει να διοχετεύσει τη δημιουργικότητά της. Συγκεντρώνει γύρω του τα πιο ευπρεπή και μορφωμένα στρώματα της ελληνικής νεότητας και τίθεται με την πολυεπίπεδη πνευματική παρουσία του, ηγέτης της προσπάθειας για την αναγέννηση του τόπου, που μετά την μικρασιατική καταστροφή χωρίς οράματα και στόχους, έχει μείνει μετέωρος. Διακήρυξε όπως εύστοχα επισημαίνει ο μεγάλος μας κριτικός Αντρέας Καραντώνης, πως ο νεοελληνικός χαρακτήρας, σαν χαρακτήρας έθνους ζωντανού,

δεν μπορεί να είναι μονόπλευρος και σταματημένος σε πάγια χαρακτηριστικά, αλλά μια πολύχρωμη σύνθεση από πολλές διαφορετικές τάσεις παραδόσεις και προσωπικότητες. Σε κάθε του βήμα εξάλλου, έκδηλη ήταν η διαύγεια του ύφους του, η καθαρότητα των συλλογισμών του και η κριτική ματιά του, που είχε χαρακτήρα φωτισμένου ευρωπαίου επισκέπτη.

Τη συγγραφική του τεχνοτροπία, την πνευματική του οξυδέρκεια ως αξεπέραστος δοκιμιογράφος, αλλά και την θεία αγωνία του για την ελληνική διάρκεια, αποτυπώνει με ξεχωριστή ενάργεια ο Θεοτοκάς στο πρωτοποριακό για την εποχή του έργο «Αργώ». Μια σπουδαία πεζογραφική σύλληψη από τις πιο εμπνευσμένες της γενιάς του '30 – που τόσο πλατιά εκπροσώπησε ο συγγραφέας – μέσα από την οποία όπως σχολιάζει ο Σπύρος Πλασκοβίτης «Ο Θεοτοκάς θέλησε να αγκαλιάσει ολάκερη την ιδεολογική και ηθική μετάβαση του νεοελληνικού αστισμού, από τη μονοκρατορία της Μεγάλης Ιδέας, ως την παροπλισμένη δημοκρατία του μεσοπολέμου». Επιχειρεί για πρώτη φορά στη γενιά του, μια συστηματική προσπάθεια ψυχολογικής αποτύπωσης, όλων των τύπων που εκφράζουν την νεοελληνική πραγματικότητα και έτσι δίνει και μια εξαιρετική τοιχογραφία της Ελλάδας του μεσοπολέμου, που παραδέρνει μέσα στον αριβισμό των πολιτικών της ταγών. Όμως με τις άχραντες ηθικά μορφές του στην «Αργώ» ο Θεοτοκάς μας δίνει και ένα μυθιστόρημα υψηλής πνευματικής και πολιτισμικής αγωγής. Πέρα και πάνω από τους ξεθωριασμένους τύπους της κουραστικά επαναλαμβανόμενης ηθογραφίας που κυριαρχεί στην Ελλάδα αυτή την εποχή, μέσα από την «Αργώ» ο αναγνώστης όπως σημειώνει ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος «ανασαίνει σε μια πνευματική ατμόσφαιρα».

Βασικό μέλημα σε όλα τα έργα του Θεοτοκά που παρουσιάζουν μια αδιαίρετη ενότητα είναι, η ελληνική διάρκεια, το μέλλον και η πορεία του ελληνισμού, ως σπουδαίας πνευματικής και πολιτισμικής δομής της ανθρωπότητας. Πρέσβευε πως «το γνήσιο ελληνικό πνεύμα, που παραδόθηκε ναρκωμένο και καταχωνιασμένο κάτω από τις στοίβες νεκρού δασκαλισμού, μπορούσε να απελευθερωθεί και να συμβάλλει σε μια άνθηση της ελληνικής σκέψης και των ελληνικών γραμμάτων». Όπως σημειώνει και ο ίδιος στα πρωτοπόρα δοκίμιά του «Αναζητούσε ένα ορισμένο είδος ανθρωπιάς, όχι στατικό, αλλά δυναμικό, ικανό να ανανεώνεται, να αναπροσαρμόζεται και να δημιουργεί χωρίς τελειωμό». Ο Θεοτοκάς έχοντας ζήσει για πολλά χρόνια στο εξωτερικό και έχοντας, δεχθεί επηρεασμούς από τα πιο πρωτοπόρα αισθητικά ρεύματα της Ευρώπης, κόμιζε πάντα στα πνευματικά του βήματα τη φρεσκάδα της πρωτοπορίας, χωρίς όμως ποτέ να αλλοτριώσει την

ελληνικότητά του, για την οποία πάσχιζε μια ζωή. Κατόρθωσε να μπολιάσει έτσι την νεοελληνική πνευματική πραγματικότητα, με νοοτροπία ευρωπαϊκή. Και οραματίστηκε βαθιά την αναγέννηση του ελληνισμού, ως μελλοντικού καθοδηγητή της Ευρώπης. Μέσα από αυτή τη στάση του όπως κριτικά σημείωνε ο Χρήστος Λαμπράκης, εξέφρασε το πρότυπο του ευρωπαίου διανοουμένου, που γνώριζε την αλληλεξάρτηση όλων των φαινομένων και για αυτό ζητούσε να αποκτήσει γενική καλλιέργεια. Ο Θεοτοκάς όπως είναι φυσικό με τις ρηξικέλευθες θέσεις που πήρε για τον ρόλο και την ευθύνη των πνευματικών ανθρώπων, δέχθηκε σωρεία άδικων και κακόβουλων επιθέσεων. Κράτησε όμως απέναντι σ' αυτές την πνευματική του αιδημοσύνη και την ιδεολογική του εμμετρία, αρνούμενος κάθε αντιανθρώπινη στάση.

Αναμφισβήτητα ο Θεοτοκάς υπήρξε μιας από τις πιο λαμπρές και πολυεπίπεδες φυσιογνωμίες των ελληνικών γραμμάτων την περίοδο του μεσοπολέμου. Διάνοιξε με το ευρύ, οιστρηλατημένο και καινοτόμο πνεύμα του, νέους ορίζοντες στη νεοελληνική γραμματεία και αναδείχτηκε στους κορυφαίους εκπροσώπους της γενιάς του '30. Ο Π. Σπανδωνίδης δίνοντας επιγραμματικά το πνευματικό στίγμα του Θεοτοκά γράφει «Η όλη παρουσία του Θεοτοκά στη διασκεπτική περιοχή, μας δίνει ένα μυαλό οπλισμένο με βαθιά καλλιέργεια και φανερωμένο σε γεωμετρικές αναλογίες, μεγάλης στερεότητας. Παρουσιάζει ένα πνεύμα φωτεινό και διαυγές, αλλά ακόμη συνθετικό και βαθύ, όχι διάχυτο και αυθόρμητο, δημοσιογραφικό». Σε ότι αφορά τα βιογραφικά του στοιχεία. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1905. Οι γονείς του Μιχάλης και Ανδρονίκη κατάγονταν από τη Χίο. Τελείωσε τη Νομική Αθηνών και έκανε μεταπτυχιακά στο Παρίσι και το Λονδίνο. Το 1939 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών με το βραβείο πεζογραφίας για το μυθιστόρημά του «Το δαιμόνιο». Για την προσφορά του στα γράμματα βραβεύτηκε ακόμα το 1957 με το κρατικό λογοτεχνικό βραβείο για το δοκίμιο, για το έργο του «Τα προβλήματα του καιρού μας». Τις περιόδους 1945-46 και 1950-52 διετέλεσε διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου. Ενώ το 1961 ανέλαβε την οργάνωση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος. Το 1955 υπήρξε υποψήφιος βουλευτής Χίου, αλλά δεν εξελέγη. Μετά από δεκαετή συζυγικό βίο με τη Ναυσικά Στεργίου, χήρεψε το 1959. Το 1965 ξαναπαντρεύτηκε, αυτή τη φορά τη Κοραλία Ανδρειάδη. Απεβίωσε στην Αθήνα το 1966.